

АНДАТПА

8D07311 – «Сәулет» білім беру бағдарламасы бойынша бойынша философия докторы (PhD) ғылыми дәрежесін алуға арналған Лаура Муқановна Аухадиеваның «Қазақстанның қазіргі заманғы өңірлік сәулет өнерінің даму тенденциялары» тақырыбындағы диссертациясына

Адамзат өркениеті тарихының маңызды бөлігі сәулет өнері – табиғат күштерінен қорғауды қамтамасыз ететін, мәдениетті, техникалық жетістіктерді, адамдардың тұрмыс-тіршілігін көрсететін ғимараттар мен құрылыстар. XX-XXI ғасырлардың тоғысында әлем өз дамуының сапалық жаңа кезеңіне аяқ басты, ол әлемдік ғылымда жаһандану, постиндустриалдық әлемді, ақпараттық қоғамды қалыптастыру ретінде сипатталады, оның жағдайында ғалымдар адамзаттың одан әрі дамуының әртүрлі векторларын ұсынады.

Зерттеудің өзектілігі. Қазақстан – жас тәуелсіз мемлекет – жаһандық интеграция жағдайында егемендікті сақтау сын-қатерлерімен бетпе-бет келді. Тіршілік ортасын қалыптастыруда шешуші рөл атқаратын сәулет осы процестің маңызды аспектісіне айналады. XXI ғасырда жаһандану және өңірлендіру контекстінде сәулет өнерінің даму үрдістерін айқындауға бағытталған зерттеулер әсіресе өзекті болып отыр. Әлемдік сәулет процестеріне ықпалдасу Қазақстанға бірегей сәулет ерекшеліктері мен дәстүрлерін сақтай отырып, жаңа технологиялар мен инвестициялар алуға мүмкіндік береді. Қазіргі заманның сын-тегеуріндеріне тиімді ден қою және жаһандық көп мәдени ортасында өз ұқсастығын сақтау үшін сыртқы және ішкі факторларды талдау, ел сәулетінің даму перспективаларын айқындау маңызды.

Зерттеу шекаралары:

- **мазмұндық:** зерттеу жұмысының бағыты XX ғасырдағы әлемдік сәулет өнерінің дамуын талдауға, Қазақстанның осы үдерістегі орнын және қазіргі әлемдік тенденциялардың қазақ сәулет өнерінің даму тенденцияларына әсерін анықтауға бағытталған;

- **хронологиялық:** зерттеу осы уақыттан тыс ақпаратты іріктеп енгізе отырып, XX – XXI ғасырдың бірінші ширегін қамтиды;

- **географиялық:** зерттеу Батыс және Шығыс Еуропа аймағында, сондай-ақ бұрынғы КСРО аумағында, оның ішінде Қазақстан Республикасының қазіргі аумақтарында болған процестерді зерттейді.

Зерттеу объектісі – XX және XXI ғасырдың басындағы еліміздің даму үдерісінің нәтижесінде кәсіби түрде қалыптасқан Қазақстандағы ғимараттар мен құрылыстардың сәулет өнері.

Зерттеу пәні – Қазақстандағы сәулет өнерінің қазіргі жағдайының бастаулары, сонымен қатар оның өңірлік бірегейлігін қалыптастыратын және болашақта тұрақты түрде дамуды қамтамасыз ететін тенденциялар.

Зерттеудің мақсаты – қазіргі тенденцияларды ескере отырып және басым бағыттарды бөліп көрсете отырып, өңірлік және жаһандық сын-

қатерлерге жауап ретінде Қазақстанның заманауи сәулет өнерінің дамуының негізгі тенденцияларын теориялық тұрғыдан негіздеу және анықтау.

Қойылған мақсатқа жету үшін келесі міндеттер қойылды:

- XX ғасырдағы әлемдік сәулет өнерінің, соның ішінде Батыс елдері мен Кеңес Одағының сәулет өнерінің дамуының тарихи-теориялық алғы-шарттарын зерттеу;

- XX ғасырдың соңындағы әлемдік сәулет өнеріндегі кәсіби ойлауды қайта құрылымдау көздерін анықтау;

- XX ғасырдағы Қазақстан сәулет өнерінің эволюция процесін талдау және жүйелеу;

- заманауи Қазақстан сәулет өнерінің қалыптасуындағы бетбұрысты сипаттайтын бағдарламалық кезең ретінде XX ғасырдың соңғы ширегіндегі Алматы қаласының бірегей ғимараттарының сәулеттік-көркемдік ерекшеліктерін анықтау;

- XX ғасырдың соңындағы қазақ сәулет өнерінің әлемдік үрдістерге өту кезеңін Астана мысалында көрсету;

- өңірлік сәулет өнерінің қазіргі жағдайын, қазіргі қоғамның әлеуметтік қажеттіліктері мен қалауларын талдау негізінде Қазақстандағы сәулет өнерінің заманауи мәселелерін анықтау;

- Қазақстанның қазіргі сәулет өнеріндегі өңірлілік көрінісінің дәстүрлері мен жаңалықтарын сыни тұрғыдан салыстыру;

- өңірлік және мәдени бірегейлікті қалыптастырудың негізгі факторы ретінде сәулет өнерінің рөлін негіздеу;

- жаһандық сын-қатерлер контекстінде XXI ғасырдағы Қазақстандағы өңірлік сәулет өнерінің даму тенденцияларын сәулет өнеріндегі ағымдағы үрдістерді ескере отырып және басым бағыттарды бөліп көрсету.

Зерттелу дәрежесі. Осы зерттеу аясында қазіргі әлем мен қазақ сәулет өнерінің жай-күйі мен біліміне аналитикалық шолу жасалды. Талдау үшін негіз ретінде отандық және шетелдік ғалымдардың еңбектері, сондай-ақ мемлекеттік органдардың заңнамалық құжаттары, отандық және халықаралық тұрақты даму бағдарламалары қарастырылды.

Материалдарды зерделеу барысында қазіргі Қазақстанның сәулет өнерінің жағдайын тұрақты дамуының соңғы халықаралық және мемлекеттік бағдарламалары тұрғысынан жеткіліксіз кешенді талдау және бағалау мәселесі анықталды.

Зерттеудің ғылыми жаңалығы мемлекеттік құжаттарда, қала құрылысы саясатында бекітілген, тыныс-тіршілік ортасын жетілдіруге бағдарланған сәулет өнеріндегі сапалық өзгерістерді және оның даму перспективаларын көрсететін кеңестік және посткеңестік координаттар жүйесіндегі Қазақстан дамуының кейбір ережелерін қорытудан, сондай-ақ халықтың өңірлік бірегейлігін қалыптастырудағы сәулеттің рөлі туралы түсініктерді кеңейтуден тұрады:

- XX ғасырдың соңындағы қазақстандық сәулет өнерінің кеңестік модернизмнен әлемдік тенденцияларға ауысу жолдары айқындалды;

- Қазақстандағы сәулет өнерінің қазіргі жағдайын қалыптастыратын жаһандық және жергілікті факторлар нақтыланды;

- Қазақстандағы сәулет өнерінің заманауи мәселелерінің иерархиясы салынды;

- қазіргі өңірлік сәулет өнеріндегі тұлғаның қалыптасу процесінің ерекшеліктері айқындалды;

- өңірлік бірегейліктің негізгі құрылымы ретінде заманауи сәулеттік формаларда қайта интерпретацияланған символдық бейнелерді визуализациялау идеясы негізделді;

- тұрақты әлемге қарай заманауи қозғалыстың мәнін құрайтын халықаралық және жергілікті әсерлер контекстінде Қазақстандағы сәулет өнерінің одан әрі дамуының ағымдағы тенденциялары алғаш рет анықталды.

Жұмыста ұсынылған **негізгі ғылыми ережелердің, тұжырымдалған тұжырымдар мен ұсыныстардың сенімділігі** берілген тақырып бойынша іргелі жұмыстардың үлкен массивін қолданумен, конструкторлық және графикалық материалдарды зерттеумен, нормативтік-құқықтық құжаттаманы, әлеуметтік сауалнама нәтижелерін компьютерлік өңдеу әдістерін пайдаланумен, рецензияланатын отандық және шетелдік ғылыми басылымдарда жарияланымдармен, сондай-ақ Ресей, Әзірбайжан және Хорватияда өткен халықаралық ғылыми конференцияларда бетпе-бет баяндамалар кезінде осы диссертацияның ережелерін сынау.

Зерттеу әдістері. Зерттеу жүргізу процесінде мақсатқа қол жеткізу мен қойылған міндеттерді шешудің толықтығын қамтамасыз ететін әдістер пайдаланылды:

- теориялық-эмпирикалық талдау әдісі (даму құбылыстары мен процес-терін жақсы түсіну үшін сәулет өнерін теориялық және эксперименттік зерттеу);

- салыстырмалы талдау әдісі (олардың өзара байланысын тереңірек түсіну үшін салыстыру және талдау арқылы сәулет өнерінің құбылыстарын зерттеу);

- иконографиялық әдіс (сәулеттік бейнелердің көркемдік мәндерін талдау және түсіндіру, аймақтық сәулет объектілерін түсіну және мазмұнды түсіндіру үшін рәміздерді декодтау);

- логикалық модельдеу әдісі (себеп-салдарлық тәуелділікті, бірлі-жарым және жалпы өзара байланысты анықтау негізінде болжанатын объектінің дамуын сипаттау, логиканың жалпы тәсілдерін - талдау, синтез, дедукция, индукция, ұқсастық бойынша қорытынды және т.б. пайдалану);

- заттай зерттеу әдісі (деректерді жинау, фотофиксациялау, сәулет құрылыстарының өлшеу сызбаларын орындау);

- сауалнама жүргізу әдісі (сауалнама көмегімен Survey бағдарламасында сауалнама жүргізу);

Зерттеудің ғылыми болжамы: кеңестік және посткеңестік кезеңдегі Қазақстан сәулетінің эволюциясын сыни талдау, дамып келе жатқан жаһандық және жергілікті үрдістердің үйлесімділігін анықтау (халықаралық контекстерге ықпалдасу, озық технологияларды пайдалану, олардың бірегей

жергілікті жағдайларға бейімделуі) Қазақстанда қолайлы орта қалыптастыруды қамтамасыз етуге қабілетті орнықты инновациялық сәулет шешімдерін әзірлеуге және енгізуге ықпал ететін болады өңірлік бірегейлігі айқын көрінетін тіршілік әрекеті мен ізгілікті сәулет.

Зерттеудің теориялық маңыздылығы қазіргі заманғы сәулет өнерінің алдыңғы кезеңдермен байланысын сақтаудың құндылығы туралы түсінікті кеңейтуде, жаһандық сын-қатерлер жағдайында даму векторларын анықтауда және одан әрі ғылыми зерттеулердің әлеуетінде, сондай-ақ білім беру бағдарламаларында қолдануда: алынған нәтижелер өңірлік сәулет саласындағы жаңа теориялық тұжырымдамаларды әзірлеуге негіз бола алады және «Сәулет» білім беру бағдарламасына оқу пәндерімен біріктірілген. Зерттеу материалдары оқу процесінде қолданылды: 2023-2024 оқу жылында «Қазақстан сәулетінің жаһандану және өңірлік мәселелері» (8D07311 – Сәулет) пәні бойынша дәріс және практикалық сабақтарының материалдарына енгізілді.

Зерттеудің практикалық маңыздылығы сәулет тәжірибесіне жаһандық сын-қатерлер мен жергілікті ерекшеліктерді ескере отырып, трансформацияланған дизайн мен құрылыстың үздік дәстүрлерін енгізу қажеттілігімен негізделеді. Диссертациялық зерттеу нәтижелері сәулет ескерткіштерін қорғау және жаңғырту, мәдени мұраны сақтау және оны қоғамның заманауи қажеттіліктеріне бейімдеу, объектілердің функционалдық тартымдылығын және экономикалық құндылығын арттырумен байланысты жобаларда пайдалы болады. Зерттеу материалдары тәжірибелік жобасында, 2024 жылы Алматы қаласындағы «Үш Батыр» тұрғын үй кешенін қайта құру бойынша пайдаланылды.

Қорғауға мынадай теориялық ережелер шығарылады:

- КСРО дәуірінің әлеуметтік-экономикалық және саяси шындықтары, жоспарлы экономикасы контекстінде ел тәжірибесіне кәсіби жобалау және құрылыс әдістерін енгізумен сипатталған *XX ғасырдағы Қазақстан сәулет өнерінің эволюциясы процесі* Қазақстанның сәулет-қала құрылысы келбетін түбегейлі түрде өзгертті. Қалалар мен ауылдық елді мекендер санының өсуі, құрылыстың өндірістік қуаттары мен жобалау ұйымдарының базасында кәсіби саланы құру Қазақстанның кең аумақтарында бұрын-соңды болмаған сәулет-қала құрылысы өзгерістерінің қалыптасуына ықпал етті;

- *XX ғасырдың соңындағы қазақстандық сәулеттің* мемлекеттің әлеуметтік-экономикалық парадигмасын *ауыстырумен* – жоспарлы жүйеден нарықтық жүйеге көшумен негізделген кеңестік модернизмнен жаһандық трендтерге ауысуы Қазақстанда жобалау-құрылыс ісін ұйымдастырудың қазіргі заманғы тетіктерін енгізуді талап етті. Жаңа астана – Астананың құрылысы, шетелдік инвестициялар, инновациялық технологиялар импорты барысында маңызды объектілерге халықаралық конкурстар ұйымдастыру арқылы Қазақстан сәулетінің халықаралық аренаға «шығуына» ықпал етті және қазақстандық сәулетшілердің шығармашылық тұжырымдамаларын іске асыру үшін жаңа мүмкіндіктер ашты;

- Өмірдің барлық салаларындағы ғаламдық өзгерістер жағдайында Қазақстан сондай-ақ, оның ішінде өңірлік сәулеттің дамуына әсер ететін ішкі де, сондай-ақ сыртқы де факторлардың қысымын сезінуде. Жұмыста *Қазақстанның өңірлік сәулетінің проблемаларының ішкі жергілікті және сыртқы жаһандық факторлар иерархиясына негізделген «жіктелу диаграммасы»* ұсынылған, ол бар мәселелердің өзара байланысын көрсетеді;

- Зерттеудің басты ғылыми идеяларының бірі – табиғи және антропогендік факторлармен негізделген *өңірлік бірегейлікті қалыптастыруда базалық конструктор ретінде архитектураның рөлін анықтау*; Қазақстанның қазіргі заманғы сәулетті халықаралық процестерге енгізу аясында мемлекеттің халықаралық имиджін құрудағы сәулеттің мәдени маңыздылығын арттыру;

- Тарихи ретроспективада сәулетті біріктіру теориясы мен дәстүрлері саласындағы ғылыми зерттеулердің бытыраңқылығы, жергілікті сәулеттің түбегейлі бастауларын ұғыну жағдайында мыңжылдықтар тоғысындағы сәулетті дамыту парадигмасының күрт ауысу контекстінде жұмыста Қазақстанның қазіргі заманғы сәулетінде дәстүрлер мен инновацияларды пайдаланудағы сындарлы тәсіл қағидатының басымдығы жарияланады жаһандық интеграция және өңірлік сәйкестендіру;

- Қазақстанның қалыптасқан халықаралық саяси, экономикалық, мәдени процестерге ықпалдасуын және соның салдары ретінде әлемдік проблемалардың қазақстандық жағдайларға енуін ескере отырып, диссертациялық зерттеуде *Қазақстанның өңірлік сәулет өнерінің ХХІ ғасырдағы тенденциялары* жергілікті және жаһандық сын-қатерлер контекстіндегі даму үрдістері (тұрақты даму, сәулет-құрылыс саласын цифрландыру, үйлерді бейімделіп пайдалану, бірлесіп жобалау, сәулеттік сәйкестік) өмір сүрудің адамгершілік және жайлы ортасын қалыптастырудың жергілікті практикасының стратегиялық қозғалысының векторлары ретінде.

ЖҰМЫСТЫҢ НЕГІЗГІ МАЗМҰНЫ

«ХХ ғасырдағы әлемдік сәулетті дамыту» деген 1-бөлімде сәулет әлемінің қазіргі бейнесін анықтаған маңызды үрдістерді анықтау мақсатында осы кезеңді сипаттайтын сәулеттік ағымдар мен инновациялардың эволюциясы зерттеледі. Батыс елдеріндегі сәулет қозғалысының рөліне, сондай-ақ Кеңес Одағындағы сәулет практикасының ерекшелігін талдауға ерекше назар аударылады. Көріністерді жүйелеу, негізгі өзгерістер мен даму серпінін құрылымдау және визуализациялау ХХ ғасырдың аяғында сәулеттегі кәсіби парадигмаларды қайта ойластыруды анықтауға мүмкіндік берді.

Бірінші бөлім бойынша қорытынды

1. ХХ ғасырдың шетелдік сәулетіне жүргізілген талдаудың негізінде сәулеттегі модернизм кең ауқымды бағыттардан тұрады, олардың әрқайсысы қазіргі заманғы сәулет практикасының дамуына айтарлықтай әсер етті. ХХ ғасырдың бірінші жартысында сәулетшілер сол кезеңнің техно-

логиялық жетістіктерін көрсететін жаңа нысандар арқылы индустриялық прогресті көрсетуге ұмтылды. Алайда, ғасырдың екінші жартысында сәулетшілердің артықшылықтарында табиғатпен және мәдени контекстпен үйлесімділікке бағытталған елеулі өзгерістер болды. Бұл көшу сәулеттік ойлаудың эволюциясын ғана емес, қоғамның мәдени, технологиялық және философиялық көріністеріндегі терең өзгерістерді де көрсетеді.

2. Зерттеу қазіргі заманғы сәулеттің негізгі қағидаттары оларды ресми танығанға дейін сәулеттік практиканың парадигмасын өзгерте отырып және жаңа дәуір орната отырып қалыптасқанын анықтауға мүмкіндік берді. XX ғасырдағы модернизм жаңа сәулет орталықтарының пайда болуына және «батыс» идеяларының шалғай өңірлерге таралуына бастама жасады, бұл шеткері елдердің дамуына айтарлықтай әсер етті. Бұл өзара іс-қимыл қазіргі заманғы ғылыми және технологиялық жетістіктерді, сондай-ақ пәнаралық байланыстарды ескере отырып, жаһандану жағдайында мәдени бірегейлікті сақтауға және бай сәулет мұрасын жасауға ықпал еткен өңірлік модернизмнің маңыздылығын көрсетеді.

3. Совет Одағында ғимараттар мен құрылыстарды жобалау тәжірибесі мен теориялық зерттеулерді талдау әлеуметтік-мәдени және идеологиялық процестердің сәулетті дамытуға әсерінің ерекшеліктері туралы қорытынды жасауға мүмкіндік береді. Саяси және идеологиялық факторлар кеңес дәуірінің сәулеттік парадигмасын қалыптастыруда орталық рөл атқарды, мұнда модернизм XX ғасырдың бірінші жартысында индустриялық прогрестің көрінісі болды. Зерттеу Совет Одағында сәулеттік мұрасы өз уақытының саяси және мәдени құндылықтарын бейнелейтін және қалыптастыратын күрделі феномен болып табылатынын көрсетеді, сәулеттік дамудың тарихи контекстін түсіну үшін маңызды мәнге ие.

XX ғасырдың соңындағы көздер мен сәулет құрылыстарын зерттеу сол уақыттың күрделі жағдайлары мен амбицияларын бейнелейтін әлемдік сәулетте кәсіби ойлауды қайта құру болды деген қорытынды жасауға мүмкіндік береді. Постмодернистік сәулет өңірлік деңгейде өзіндік ерекшелігін білдіруге қабілетті жаһандық мәдени құбылыс ретінде пайда болды. Осы жердің мәнмәтініне, тарихы мен феноменологиясына назар аудара отырып, сәулетшілер өткенді сенімділік көзі ретінде түсіне отырып, дәстүрлерді қазіргі заманмен біріктіруге ұмтылды. Алайда постмодернизм уақытша құбылыс болды және 1980-жылдардан бастап сәулет өрнектің жаңа формаларын іздей бастады. Компьютерлік модельдеудің пайда болуы жобалаудың жаңа әдістерін әкелді: жаңа технологиялар құрылыс ұзақ өмір сүруіне және тиімділігіне ерекше назар аудартты. Жергілікті сәйкестілікті іздеу аймақшылдық және экологиялық сәулет сияқты тенденциялардың өсуіне ықпал етті.

«XX ғасырдағы Қазақстан архитектурасының эволюциясы» деген 2-бөлімде елдегі күрделі әлеуметтік-экономикалық және саяси өзгерістерді көрсетеді. Ғасырдың басынан бастап соңына дейінгі кезеңде дәстүрлі нысандардан бастап Қазақстанның тәуелсіздігін білдіретін инновациялық сәулет шешімдеріне дейін айтарлықтай өзгерістер болды. Зерттеуде дамудың

негізгі кезеңдері мен сәулеттік-көркемдік ерекшеліктері, сондай-ақ әлемдік трендтердің жергілікті практикаға әсері баяндалған.

Екінші бөлім бойынша қорытындылар

1. Қазақстанның сәулеті ХХ ғасырдың бірінші жартысында елдің өндірістік күштерінің даму деңгейіне сәйкес дамыды. Ғасыр басында қоныстарда бір қабатты үйлер басым болды, алайда уақыт өте келе ғимараттар көп қабатты құрылымдар мен серпінді нысандарға ие бола отырып, күрделене түсті. 1930 – 1940 жылдардың басында сәулетте жаңа кезең басталып, онда конструктивистік қағидаттар жеңілдетілген классиканың элементтерімен ұштаса бастады. Бұл синтез республиканың қоғамдық және мәдени өміріндегі өзгерістерді көрсете отырып, эстетикалық үйлесімділікке және функционалдылыққа қол жеткізуге ұмтылды. 1941-1945 жылдардағы Ұлы Отан соғысынан кейін конструкцияларды біріздендірумен және стандарттаумен сипатталатын қалпына келтіру және құрылыс кезеңі басталды. Бұл процесс құрылысты жеделдетуге және оның шығындарын азайтуға ықпал етті, бұл соғыстан кейінгі кезеңде ерекше маңызды болды. Бұл уақытта жергілікті климаттық жағдайларға және әлеуметтік қажеттіліктерге бейімделген қоғамдық ғимараттардың жаңа түрлері әзірленді.

2. ХХ ғасырдың екінші жартысында тез өзгертін қоғамның қажеттіліктерін қанағаттандыруға бағытталған стандартты сәулет нысандарынан қазіргі заманғы, жиі эксперименттік шешімдерге көшу байқалады. 1950 жылдардан бастап, инфрақұрылымы дамыған тұрғын үй кешендерінің жаппай құрылысы басталды, бұл қалалық ортаны қалыптастырудың негізгі факторларының біріне айналды. Индустрияландыру кезеңдері, тың жерлерді игеру және кейіннен урбандалу елдің сәулеттік келбетіне айтарлықтай әсер етті. Типтік жобаларды әзірлеу мен енгізу, сондай-ақ сейсмотұрақты ғимараттар сияқты жаңа құрылымдық шешімдер жоспарлы және социалистік экономика аясындағы технологиялық жетістіктерді көрсетеді.

3. ХХ ғасырдың соңғы тоқсанында Алматының бірегей ғимараттарының сәулет-көркемдік ерекшеліктерін зерттеу олардың мәдени мұраны сақтауға және өңірлік бірегейлікті нығайтуға елеулі ықпалын анықтады. Алматының сәулеті инновацияға ұмтылысын, жаңа материалдар мен технологияларды енгізуді, сондай-ақ сейсмикалық төзімділік пен ұлттық декорды пайдалануға баса назар аударуды көрсетті. Бұл аспектілер қаланың сәулеттік келбетін қалыптастыруға айтарлықтай әсер етті. ХХ ғасырдың соңғы жиырма жылдығында Алматыда салынған бірегей сәулет объектілерінің ықпалы қалыптасудың жаңа тілін іздеу арқылы Қазақстан сәулетіндегі заманауи тәсілдерді қалыптастыруға шешуші әсер етті.

4. Тәуелсіздік алғаннан кейін мемлекеттік имидж құруға ұмтылысымен ерекшеленетін сәулет дамуының жаңа кезеңі басталды. 1991 жылдан бастап, Қазақстан астанасы Алматыдан Астанаға көшірілгеннен кейін, жоғары технологиялар мен заманауи сәулет шешімдерін белсенді енгізу кезеңі басталды. Астана қазақстандық және шетелдік сәулетшілер әзірлеген көптеген жобалардың тәжірибелік алаңына айналды, бұл құрылыстағы жаңа тұжырымдамалар мен инновациялық тәсілдердің пайда болуына ықпал етті.

Көп қабатты тұрғын және қоғамдық ғимараттардың архитектурасы, мысалы, «Бейбітшілік пен келісім сарайы», «Хан Шатыр» және т.б., жаһандық сәулет трендтері мен өңірлік ерекшеліктердің сәтті үйлесімін көрсетіп, өңірлік рәміздерді қалыптастырады.

«Қазақстанның қазіргі заманғы өңірлік сәулетін қалыптастырудың өзекті аспектілері» атты 3-бөлімінде жаһандану және қарқынды урбанизация жағдайында Қазақстан аймақтық бірегейлігін сақтау және дамыту міндетіне тап болатыны қарастырылады. Дәстүрлер мен инновациялар бір-бірімен ұштасып, бай мәдени мұраны көрсететін және қоғамның қазіргі заманғы қажеттіліктерін қанағаттандыратын бірегей өңірлік сәулет құра алады. Дәстүрлі сәулет өнерінің үлгілерін пайдалану, тарихи нысандарды құрметтеу және заманауи технологияларды ықпалдастыру қала матасының ажырамас бөлігіне айналатын сәулет кеңістігін қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Үшінші бөлім бойынша қорытындылар

1. Құрылыстарды талдау негізінде зерттеуде Қазақстан сәулетінің қазіргі жай-күйі ХХ ғасырдағы елдің тарихи дамуының заңды жалғасы болып табылатыны анықталды. Ел күрделі әлеуметтік-экономикалық және саяси өзгерістерден өте отырып, сәулет-қала құрылысы жетістіктерін сақтап, ұлғайта алды. Қазақстан қалаларында салынған объектілерді талдау қазақстандық сәулеттің қазіргі заманғы тілі жергілікті тәжірибені, көркемдік-бейнелік нысандарын және озық технологиялық үрдістерін түсіну арқылы өңірлік нысандарды жаңа түсінуді артикуляциялайтынын көрсетеді. Сәулеттегі өңірлік бірегейліктің көрінісі базалық факторларды (өңірдің табиғи-климаттық ерекшеліктері, жергілікті халықтың мәдени дәстүрлері мен құрылыс тәжірибесі) анықтауға және оларды әмбебап әлемдік стандарттар мен жаңа технологиялар призмасы арқылы қайта құруға негізделген.

2. Сәулеттегі ұқсастықтың көрінісін зерттеу ең айқын тәсілдердің бірі әртүрлі кезеңдерде және әртүрлі интерпретацияларда сәулет өнерінде пайдаланылған дәстүрлі қазақ ою-өрнегі арқылы визуализациялау болып табылатынын көрсетті. Ғимараттарды ою-өрнектеп безендіру дәстүрлерінің сабақтастығы осы тәсілді жаңа құрылыстарға енгізу арқылы жүзеге асырылады, бірақ өзге композициялық және технологиялық интерпретацияда: Ұлттық мұражайының, Астанадағы Оқушылар сарайының және басқа да объектілердің қасбеттерін қазақ ою-өрнектерімен безендіру өңірлік жағдайларда сәулетті визуализациялауды түсінуді кеңейтеді.

3. Қаланың бірегейлігін қалыптастыруда сәулет рөлін анықтау үшін зерттеуде 800-ден астам респонденттерге әлеуметтік сауалнама жүргізілді. Сауалнама нәтижелері бойынша сәулет адамдардың тіршілік ету ортасын қалыптастырып қана қоймай, болашақ ұрпаққа өңір мәдениетінің материалдық белгілерін беретін қала бірдейлігінің негізгі факторларының бірі болып табылатыны анықталды. Қазіргі уақытқа дейін Қазақстанның сәулет ғылымында елдің қалаларының бірдейлік бастауларына ауқымды зерттеулер жүргізілмеген. Сонымен бірге, бірдейлікті зерделеу және мақсатты түрде қалыптастыру қаланың танымал және тартымды бейнесін құрудың шарты

болып табылады және тек гуманитарлық құрылым ғана емес, сонымен бірге маңызды экономикалық құрал – инвестициялау және туристерді тарту көзі болуы мүмкін.

Сауалнама нәтижесінде қаланың ұқсастығын қалыптастыратын факторлар анықталды:

- табиғи (климат, ландшафт, флора, фауна);
- антропогендік, олар өз кезегінде екі топқа бөлінеді: материалдық-кеңістіктік (сәулет, кеңістіктік орта) және мәдени-символдық (бейнелер, мифтер, тарихи қауымдастықтар).

Зерттеуде Қазақстанның ірі қаласы – Алматының бірдейлігін қосу талдауы ұсынылған және бұл процесте сәулет рөлі айқындалған:

- табиғи-климаттық, тарихи, антропогендік, функционалдық және әлеуметтік-мәдени факторлардың әсерін ескере отырып, қаланың бірегейлігін қалыптастыру шарттары айқындалды;

- қаланың біртектілігін қабылдауға қатысты қоғамдық пікірді зерделеу жүргізілді;

- Алматының бірегейлігін қалыптастырудың факторы ретінде қазіргі заманғы сәулет рөлі анықталды.

Мұндай зерттеуді жүргізудің маңыздылығы қаланың жұмыс істеуіне гуманитарлық қана емес, экономикалық көзқарастарды да негіздеу қажеттігінен туындап отыр.

«XXI ғасырда Қазақстан сәулетінің даму үрдістері» деген 4-бөлімде сәулетті қалыптастыруға әсер ететін қазіргі заманғы жергілікті сын-қатерлер анықталды; орнықты дамудың жаһандық трендтері контекстінде сәулет қаралды; қазіргі заманғы жағдайларда өңірлік сәулетті қалыптастыру қағида-даттары айқындалған; Қазақстанның өңірлік сәулетін дамытудың перспективаға арналған басым бағыттары белгіленді.

Төртінші бөлім бойынша қорытындылар

1. Қазақстанның қазіргі заманғы сәулетін қалыптастыруға соңғы онжылдықтағы әлеуметтік-экономикалық, экологиялық, технологиялық катаклизмдер нәтижесінде қалыптасқан ішкі (жергілікті) сын-қатерлер үлкен әсер етеді. 1991 жылы алынған тәуелсіздік сәулет-қала құрылысы саласындағы елеулі өзгерістер үшін бастапқы нүктеге айналды, бұл аумақтық дамудың бас жоспарлары мен схемаларын әзірлеуде көрініс тапты. Алайда, бұл жетістіктер бақыланбайтын ішкі көші-қон, артық инфрақұрылым, сапалы тұрғын үйдің жетіспеушілігі және сәулет мұрасына қауіп төндіру сияқты бірқатар елеулі проблемалармен қатар жүреді. Бұл проблемаларды шешу ғылыми-зерттеу институттарын дамытуды, сәулетшілерді құқықтық қорғауды күшейтуді және жұртшылықтың қала құрылысы процестеріне белсенді қатысуын қамтитын кешенді тәсілді талап етеді. Қазақстанның сәулет қоғамдастығы жайлы қалалық орта құру үшін тұрақты даму, цифрландыру және энергия тиімділігі сияқты озық жаһандық тәжірибелерді ықпалдастыруды жалғастыруы маңызды.

2. Қазіргі жағдайда Қазақстан орнықты даму және «жасыл» сәулет саласындағы табыстарын көрсетеді, бұл ұлттық стратегиялар мен халықаралық

әріптестік жобаларда көрініс тапқан. Декарбонизациялауға және энергия тиімділігін арттыруға бағытталған мемлекеттік саясат халықтың өмір сүру сапасын едәуір жақсартуға, экологиялық тәуекелдерді төмендетуге және орнықты экономикалық өсуге ықпал етеді. БҰҰДБ (БҰҰ Даму бағдарламасы) сияқты халықаралық ұйымдармен ынтымақтастықта іске асырылатын бағдарламалар энергия тиімді технологияларды енгізудің және тұрғын үй қорын жаңғыртудың практикалық тиімділігін көрсетеді.

Қазақстанның әлемдік экономикалық және саяси процестерге қосылуы елдің дамуына жалпы әлемдік проблемалардың: мәдениеттану, экологиялық, технологиялық және т.б. әсер етуіне әкеп соқты. Климаттың өзгеруі, ауа мен судың ластануы, жердің тозуы сияқты экологиялық сын-қатерлер қоршаған ортаны қорғау жөніндегі шараларды енгізуді және шаруашылық жүргізудің орнықты әдістеріне көшуді талап етеді. Экономикалық әртараптандыру шикізат секторына тәуелділік жағдайында қажет болып отыр, бұл экономиканы әлемдік баға ауытқуларына осал етеді. Экономиканың бәсекеге қабілеттілігін арттыру үшін технологиялық жаңғырту, оның ішінде цифрландыру және «ақылды» қалаларды дамыту қажет. Әлеуметтік теңсіздік пен COVID-19 пандемиясының салдары білім, денсаулық сақтау және әлеуметтік қызметтерге тең қол жеткізудің құндылығын анықтады. Осы мәселелерді шешу қазіргі заманғы талаптар мен қоғамның қажеттіліктеріне жауап беретін тұрақты және жайлы сәулеттік-кеңістіктік ортаны құру үшін мемлекет, кәсіби қауымдастық және азаматтық қоғамның үйлестірілген күш-жігерін талап етеді.

3. Жүргізілген талдау нәтижесінде қазіргі жағдайда Қазақстанның өңірлік сәулетін дамыту экологиялық қауіпсіздік, үздіксіз ғылыми-техникалық жаңғырту, сәулет құрылыстарын ревитализациялау, сәулетті әлеуметтендіру және сындарлы көзқарас сияқты бірқатар қағидаттарды сақтауды талап ететіні анықталды. Бұл қағидаттар тарихи дәстүрлерді жаңа жаһандық үрдістермен ұштастыра отырып, орнықты және үйлесімді дамуды қамтамасыз етеді. Энергия тиімді технологияларды енгізу, жаңартылатын энергия көздерін және экологиялық таза материалдарды пайдалану, сондай-ақ жұртшылықты жобалау процестеріне белсенді тарту халықтың жоғары өмір сүру сапасын қамтамасыз ете отырып, мәдени әртүрлілік пен тарихи сабақтастықты қолдайтын бірегей сәулет шешімдерін жасауға ықпал етеді.

4. Заманауи және отандық теория мен тәжірибені зерттеу нәтижесінде, біз ХХІ ғасырда Қазақстанның аймақтық сәулетінің дамуының белгілі бағыттарын анықтадық, олар жергілікті сын-қатерлерге жауап және жаһандық трендтерді есепке алуды көрсетеді. Негізгі бағыттар ретінде біз мыналарды анықтадық:

- орнықты даму және «жасыл» сәулет;
- сәулет-құрылыс саласын цифрландыру;
- ғимараттарды бейімдеп пайдалану және қайта бейімдеу;
- жұртшылықты тарта отырып, бірлесіп жобалау;
- қазіргі заманғы жағдайларда сәулеттік ұқсастықты қалыптастыру.

Қорытынды

XXI ғасырдағы сәулет постиндустриялық әлем жағдайында қоныстардың материалдық кеңістігін, адамның тіршілік ету ортасын қалыптастыруды қамтамасыз ете отырып, мемлекеттер дамуының драйверлерінің бірі ретінде көрініс табады. Қазіргі заманғы сәулеттің, техника мен технологиялардың өзара іс-қимылы, олардың инвестициялық және гуманитарлық әлеуеті экономиканың, әлеуметтік саланың, экологиялық тұжырымдамалардың дамуына, қалалар мен елдердің бірегейлігінің көрінісіне барған сайын ықпал ете бастады – осының бәрі материалдық құрылымдарды өндіру саласы ретінде сәулет алдына жаңа міндеттер мен сын-қатерлер қояды.

Осыған байланысты Қазақстанның сәулетін зерделеу, атап айтқанда, оның одан әрі даму траекториясы қандай екенін зерделеу қажеттілігі арта түсуде.

«Қазақстанның қазіргі заманғы өңірлік сәулетінің даму үрдістері» тақырыбында жүргізілген зерттеу нәтижесінде мынадай қорытынды жасауға болады:

1. Ежелгі және ортағасырлық көшпелі өркениеттердің материалдық мәдениетінен пайда болған, XX ғасырдың кеңестік сәулетінен өскен Қазақстанның сәулеті XXI ғасырда күрделі әлеуметтік-экономикалық және саяси өзгерістерден өте отырып, сәулет-қала құрылысы жетістіктерін сақтап, көбейте алды және әлемдік заманауи қозғалыстарға белсенді түрде қосылды. Жаһандық сәулет процестеріне интеграцияланып, Қазақстан өзекті тұрғын үй проблемаларын шешу, тарихи мұраны сақтау, климаттық өзгерістермен күрес, яғни әлем барлық елдер үшін ортақ деп таныған сын-қатерлер жөніндегі әлемдік бағдарламаларды іске асыруға өз үлесін қосуда.

2. Диссертацияда қойылған міндеттерді шешу Қазақстан сәулетінің қазіргі жай-күйінің бастауларын анықтауға және оның таяу болашақтағы дамуының басым үрдістерін анықтауға мүмкіндік берді:

- XX ғасырдағы әлемдік сәулеттің, оның ішінде кеңестік сәулеттің дамуының тарихи-теориялық алғышарттарын зерделеу негізінде кәсіби ойлауды қайта құру көздері – модернизмнің әмбебаптығынан өңіршіліктің бірегейлігіне дейін анықталды;

- XX ғасырдағы Қазақстан сәулетінің эволюциясы процесін талдау және жүйелеу жүргізілді, тарихи кезеңдер сәулетінің өзіндік ерекшелігін қосудағы рөлі анықталды: 1950 жылдарға дейін – «нысаны бойынша ұлттық және рухы бойынша интернационалдық»; принципі XX ғасырдың соңғы тоқсанында – Алматының бірегей ғимараттарының сәулеттік-көркемдік ерекшеліктері қазіргі заманғы сәулетті қалыптастырудағы өзгерісті сипаттайтын бағдарламалық кезең ретінде; XX ғасырдың соңынан осы уақытқа дейінгі тәуелсіздік кезеңі – қазақстандық сәулеттің кеңестік модернизмнен жаһандық трендтерге көшуі;

- Қазақстан сәулетінің жай-күйін қалыптастыратын жаһандық және жергілікті факторлар нақтыланды;

- қазіргі заманғы өңірлік сәулетте сәйкестікті қосу процесі зерттелді; мамандар мен тұтынушыларға сауалнама жүргізу арқылы өңірлік және мәдени бірегейлікті қалыптастырудағы базалық фактор ретінде сәулеттің рөлі негізделген;

- өңірлік бірегейліктің негізгі құрылымы ретінде заманауи нысандарда қайта ойластырылған символдық бейнелерді бейнелеу идеясы ұсынылды;

- Қазақстанның қазіргі заманғы сәулетіндегі дәстүрлер мен инновацияларды өзара ықпалдастыру мүмкіндіктері сыни зерттелді;

- тұрақты өмір сүру ортасын қалыптастырудың қалыптасып отырған жалпы әлемдік жүйесінің бір бөлігі ретінде адам және адам қызметі белсенді түрде қайта құратын Қазақстан сәулетін одан әрі дамытудың өзекті үрдістері айқындалды.

3. Диссертациялық зерттеуді орындау барысында қорғауға шығарылған теориялық ережелер дәлелденді:

- *XX ғасырдағы Қазақстан сәулетінің эволюция процесі*, дәуірдің әлеуметтік-экономикалық және саяси жағдайларында ел практикасына кәсіби жобалау және құрылыс әдістерін енгізу Қазақстанның сәулет-қала құрылысы келбетін түбегейлі өзгертті. Қалалар мен ауылдық қоныстар санының күрт өсуі, құрылыстың өндірістік қуаттары мен жобалау ұйымдарының базасында кәсіби саланы құру Қазақстанның кең аумақтарында бұрын-соңды болмаған сәулет-қала құрылысы өзгерістерінің қалыптасуына ықпал етті. XX ғасырда Қазақстанның сәулеті КСРО сәулетінің бір бөлігіне айналып, әлемдік үрдістерге сәйкес, дамыған құрылыс индустриясы негізінде, сәулет кадрларын даярлау жөніндегі өз мектебін ашу үшін қуатты серпін алды. Зерттеуде сәулеттегі сапалық өзгерістерді және оның даму перспективаларын көрсететін кеңестік және посткеңестік координаттар жүйесіндегі Қазақстанның дамуының мемлекеттік құжаттарда, тіршілік ету ортасын жетілдіруге бағдарланған қала құрылысы саясатында, сондай-ақ халықтың өңірлік бірегейлігін қалыптастырудағы сәулеттің рөлі туралы түсініктерді кеңейтуде бекітілген кейбір ережелері жинақталған;

- *XX ғасырдың соңындағы қазақстандық сәулеттің мемлекеттің* әлеуметтік-экономикалық парадигмасын *ауыстырумен* – жоспарлы жүйеден нарықтық жүйеге көшумен негізделген кеңестік модернизмнен жаһандық трендтерге ауысуы Қазақстандағы жобалау-құрылыс ісінің жұмыс істеуінің қазіргі заманғы тетіктерін енгізуді талап етті. Жаңа елорда – Астананың құрылысы, елімізде шетелдік жобаларды белсенді іске асыру, шетелдік инвестициялар, инновациялық технологиялар импорты шетелдік және қазақстандық сәулетшілердің шығармашылық тұжырымдамаларын іске асыру үшін жаңа мүмкіндіктер ашты. КСРО-ның ыдырауы салдарынан болған әлеуметтік-экономикалық және саяси коллапстарға қарамастан, Қазақстанның сәулет-қала құрылысы және құрылыс салалары ХХІ ғасырда оң сценарий бойынша дамуын жалғастыруда. Біздің зерттеуіміз кеңестік сәулеттен өскен Қазақстанның қазіргі заманғы сәулеті қазіргі заманғы әлемдік сәулеттің бір бөлігіне айналды және өзінің ерекшеліктері мен

калыптасу ерекшеліктеріне ие бола отырып, жалпы заңдар бойынша дамып келеді деген қорытынды жасауға мүмкіндік береді;

- Қазақстан, оның ішінде өңірлік сәулеттің дамуына әсер ететін ішкі және сыртқы факторлардың қысымын сезінуде. Жұмыста ішкі жергілікті және сыртқы жаһандық факторлардың иерархиясына құрылған **Қазақстанның өңірлік сәулеті проблемаларының диаграмма ұсынылған**, ол бар проблемалардың өзара байланысын бейнелейді. Қазақстанның сәулет және қала құрылысының қазіргі заманғы проблемалары (бас жоспарлар мен ЖБЖ бұзушылықтары; табиғи тәуекелдерге ұшыраған аумақтарда құрылыс салу; ірі қалалардағы ортаның жайлылығын төмендететін тығыздаушы құрылыс; аса жүктелген инфрақұрылым мен инженерлік желілер; ғимараттар мен құрылыстардың көрінбейтін бейнесі; экологиялық проблемалар; құрылыс сапасы мәселелері және т.б.) материалдық-кеңістіктік ортаның одан әрі дамуын тежейді. Өз кезегінде мұндай тежеу елдің экономикалық өсуіне, әлеуметтік және экологиялық проблемаларды шешуге кедергі келтіреді, азаматтық қоғамды қалыптастыруға теріс әсерін тигізеді. Сәулеттің жергілікті проблемаларын айқындау оларды тұрақтылық, цифрландыру, энергия тиімділігі, бірлесіп жобалау, «жасыл технологиялар», архитектураның өңірлік белгілерін сәйкестендіру және т.б. сияқты жаһандық тәсілдер призмасы арқылы шешудің жаңа нұсқаларын әзірлеуге ықпал етеді. Жаһандық сәулет өңірлік жүйеге еніп, дәстүрлі құндылықтарды түсінуге, өңірлік бірегейлікті білдіруге өз үлесін қосады. Сәулеттегі жаһандық және жергілікті өзара байланыс процесін тоқтату мүмкін емес. Бірақ жергілікті ерекшеліктер мен енгізілген инновациялар арасында тепе-теңдікті сақтауға мүмкіндік бар;

- Зерттеудің басты ғылыми идеяларының бірі – табиғи және антропогендік факторлармен негізделген **өңірлік бірегейлікті қалыптастыруда базалық конструктор ретінде сәулеттің рөлін анықтау**; Қазақстанның қазіргі заманғы сәулетін халықаралық процестерге енгізу аясында мемлекеттің имиджін құрудағы сәулеттің мәдени маңыздылығын арттыру. ХХІ ғасырдың маңызды сәулет трендтерінің бірі жергілікті ерекшелікті көрсететін және әлемдік технологиялық инновацияларды қамтитын бірегей ғимараттарды жобалау және салу жолымен елдің өңірлік бірдейлігін білдіру болатыны сөзсіз. Сәулеттік ұқсастық морфология – құрылымдық элементтердің қалыптасу заңдылықтарына және олардың қатынастардың тұрақты жиынтығы ретінде үйлесімділігіне құрылған жүйе арқылы визуалданады. Нақты өңір жағдайында сәулет құрылыстарының нысаны ұрпақтан ұрпаққа идеялық-көркемдік мазмұндағы ақпаратты береді. Бұл мәдени «есте сақтау» адамдарды практикалық бағдарлауға, олардың психологиялық ұстанымдарын қалыптастыруға, жеке адамды тәрбиелеуге ықпал ете отырып, сәулеттің утилитарлық функцияларынан кем емес маңызды;

- Мыңжылдықтар тоғысындағы сәулетті дамыту парадигмасының күрт ауысуы контекстінде, тарихи ретроспективада сәулетті қосу теориясы мен дәстүрлері саласындағы ғылыми зерттеулердің бытыраңқылығы, жергілікті сәулеттің түбірлік бастауларын ұғыну жағдайында, жұмыста Қазақстанның

қазіргі заманғы сәулетте дәстүрлер мен инновацияларды пайдаланудағы **сындарлы тәсіл қазидатының** жаһандық интеграция және өңірлік сәйкестендіру. XX ғасырда техника құрылыс құралынан сәулет нысанындағы метафора көзіне айналды. Бұған техникалық прогресс, ойлауды ұтымды ету, көрінетін объективтілік пен практикалық орындылықты арттыру, субъективті және иррационалды жағдайды теріске шығару ықпал етті. Мұндай ұстаным дәстүрлердің сабақтастығына қарсы жаңалыққа басымдық берді. Сәулет шығармашылығының сандық атрибутикасының кеңеюімен жобалау тұжырымдамасының жаңалығы дәстүрлер мен инновациялардың өзара байланысын бұдан да жіңішке түсінуді көздейді;

- Диссертацияның негізгі нәтижесі заманауи Қазақстан сәулетін тек формоқалыптастыру құбылысы ретінде ғана емес, сонымен қатар біздің еліміздің халықаралық саяси, экономикалық, мәдени байланыстарға интеграциялануын ескере отырып, әлемдік мәселелердің қазақстандық жағдайларға енуін қарастыратын кешенді процесс ретінде зерттеудің жаңа тәсілін негіздеу болып табылады. Осы тәсіл негізінде диссертацияда ХХІ ғасырдағы Қазақстанның аймақтық сәулетінің дамуының үрдістері әзірленді, ол Қазақстанның халықаралық саяси, экономикалық, мәдени байланыстарға интеграциялануын және соның салдары ретінде әлемдік мәселелердің қазақстандық жағдайларға енуін ескереді. Диссертацияда әзірленген **Қазақстанның өңірлік сәулетінің даму тенденциялары үрдістері** болашақта осы саланы бірнеше вектор бойынша қалыптастыруды жалғастыра алатыны анықталды, олар өз кезегінде бірқатар құрамдас бөліктерге таралады:

- экологиялық қауіпсіз және ресурстарды тиімді пайдаланатын ғимараттарды жобалау және салу (орнықты сәулет, «жасыл құрылыс», энергия тиімділігі, жаңартылатын энергия көздерін пайдалану, құрылыс қалдықтарын қайта өңдеу, көміртегі ізін төмендету);

- жобалауды цифрландыру (компьютерлік бағдарламалар жобалау құралы және шығармашылық тұжырымдама көзі ретінде, формаларды компьютерлік генерациялау, BIM енгізу, «ақылды үйлер» және «ақылды қалалар», «заттар интернеті», жасанды интеллект, 3D-модельдеу, ғимараттарды 3D-басып шығару, компьютерлік симуляциялар – in silico);

- ғимараттарды бейімдеп пайдалану (материалдық мұраны сақтау – қалпына келтіру, қайта құру, түбегейлі қайта құрылымдау, жана инфра-құрылым қосу; ғимараттарды функционалдық қайта бағдарлау, экзоскелетті, әмбебап кеңістіктерді құру; тірі организмдердің қоршаған ортаға тиімді бейімделуінің эволюциялық әдістері – биомиметиканы пайдалану);

- бірлесіп жобалау (кәсіби мамандардың жергілікті қоғамдастықпен, бизнеспен, әкімшілік органдармен ынтымақтастығы; халықтың барлық санаттары үшін ортаның қолжетімділігін қамтамасыз ету);

- жергілікті ерекшелікті көрсететін және әлемдік технологиялық инновацияларды (сәулетшінің жеке жазуы, креативті ойлау, сәулеттің жаңа морфологиясы, геоурбанистика және геоландшафттық жобалау) қамтитын

бірегей ғимараттарды жобалау және салу арқылы елдің өңірлік бірегейлігін білдіру.

3. Осылайша, міндеттерді дәйекті шешу нәтижесінде зерттеу мақсатына қол жеткізілді: жұмыста өзекті трендтер мен перспективадағы басым бағыттарды ескере отырып, өңірлік және жаһандық сын-қатерлерге жауап ретінде Қазақстанның қазіргі заманғы сәулеттің дамытудың негізгі үрдістері теориялық негізделген және айқындалған.

Жоғарыда баяндалғанның негізінде **зерттеудің ғылыми гипотезасы расталды** деп айтуға болады: Қазақстан сәулетінің кеңестік және пост-кеңестік кезеңіндегі эволюциясын сыни талдау, дамып келе жатқан жаһандық және жергілікті үрдістердің үйлесімділігін анықтау негізінде диссертацияда (халықаралық контекстерге ықпалдасу, озық технологияларды пайдалану, олардың бірегей жергілікті жағдайларға бейімделуі) бұл факторлардың синергиясы Қазақстанда өмір сүрудің қолайлы ортасын және өңірлік бірегейлігі айқын көрінетін ізгілікті сәулетті қалыптастыруды қамтамасыз етуге қабілетті орнықты инновациялық сәулет шешімдерін әзірлеуге және енгізуге ықпал ететіні көрсетілді.

Зерттеудің ғылыми нәтижелерін апробациялау және енгізу. Диссертацияның негізгі ережелері халықаралық және республикалық ғылыми конференцияларда баяндалған:

- «Құрылыс пен сәулеттегі дәстүрлер мен инновациялар» 79 бүкілресейлік ғылыми-техникалық конференциясы. Сәулет және қала құрылысы. Самара мемлекеттік техникалық университеті (АСА СамМТУ), Самара, Ресей, 2021;

- «Дизайнның қазіргі заманғы проблемалары» III Халықаралық ғылыми конференциясы, Әзірбайжан Сәулет-Құрылыс Университеті (ӘЗСКУ), Баку, Әзірбайжан, 2021;

- Халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференция «Қалаларда жайлы пәндік-кеңістіктік ортаны құру мәселелері. Сәулет, құрылыс, дизайн мәселелері», техника ғылымдарының докторын еске алуға арналған. проф. Қазақстанның құрметті құрылысшысы Құсайынов А.А. және Қазақстан Республикасындағы дизайн білімінің 30 жылдығы, Опатия, Хорватия, 2022 ж.

Диссертациялық зерттеу тақырыбы бойынша мынадай жарияланымдар бар:

1. Aukhadiyeva L.M. Traditional Mashrabia and their Re-inventions for Cooling the Air and Constructing Identity in the Contemporary Architecture of the East // ISVS e-journal, 2023 Vol. 10, Issue 2, P1-20 https://isvshome.com/pdf/ISVS_10-2/ISVSej_10.2.14_Laura.pdf

2. Abdrasilova G.S., Aukhadiyeva L.M. The Regional context as a condition for humanization of architectural and spatial environment. // «XXI ғасырдағы Қазақстанның құрылыс индустриясы: жетістіктері мен болашағы» академик Пәрімбетов Беркімбай Пәрімбетұлының 90 жылдығына

Республикалық ғылыми-практикалық конференцияға арналған мат. 19-20.09.2019 ж. – Алматы, 2019. – 8-13 бб.

3. Aukhadiyeva L.M. Identification of the architecture in XXI century “Generation of Legacy Reborn from Innovations” // IOP Conference Series Materials Science and Engineering. IPICSE 2020. – Vol.1030 – P.1-11. DOI:10.1088/1757-899X/1030/1/012056.

4. Aukhadiyeva L.M., Abdrasilova G.S. Medieval ornamentation of the mausoleum of Aisha bibi is the identity key of the regional architecture of Kazakhstan in the 21st century. // Вестник КазГАСА. – Алматы, 2021. – №2(80). – 39-47 бб.

5. Аухадиева Л.М., Абдрасилова Г.С. XX ғасырдың ортасындағы Қазақстанның өңірлік бірегейлігінің үлгісі ретінде ең безендірілген тұрғын үй ғимараты. (Алматы қ.) // Мағ. В. Татлин атындағы XVII Халықаралық ғылыми-практикалық конф. / жалпы ред. Е.Г. Лапшина «Қала тұрғынының тұрғын үй кеңістігін қалпына келтіру». – Пенза: ПГУАС, 2021. – 28-34 бб.

6. Абдрасилова Г.С., Аухадиева Л.М., Қазақстан Ғылым академиясы ғимаратының сәулеті: ұлттық мәдениет белгілерін романтизациялау // Мағ. 79 Халықаралық ғылыми-практикалық конф. / ред. М.В. Шувалова, А.А. Пищулева, Е.А. Ахмедованың «Құрылыс пен сәулеттегі дәстүрлер мен инновациялар». – Самара: АСА СамМТУ, 2021. – 331-343 бб.

7. Abdrasilova G.S., Aukhadiyeva L.M. The role of regional identity in shaping the architecture of the 21st century // International Scientific Journal of Urban Planning and Sustainable Development. №26 - Baku, 2021. – 1-9 бб.

8. Abdrasilova G.S., Aukhadiyeva L.M. Saken Narynov’s artworks: the symbiosis of architecture and topological experiments // Вестник КазГАСА. Алматы, 2021. – №4(82). – 6-14 бб.

9. Аухадиева Л.М., Абдрасилова Г.С. Шығармашылық портрет: сәулетші Спиридон Космериди // Мағ. В. Татлин атындағы XVII Халықаралық ғылыми-практикалық конф. / жалпы ред. Е.Г. Лапшина «Қала тұрғынының тұрғын үй кеңістігін оңалту». – Пенза: ПГУАС, 2022. – 17-22 бб.

10. Абдрасилова Г.С., Аухадиева Л.М., Сәулетші Сәкен Нарыновтың шығармашылығы: бастаулары мен жетістіктері // Мағ. III халықаралық ғылыми конференциясы «Дизайнның қазіргі заманғы проблемалары» – Баку, 2022. – 315-328 бб.

11. Aukhadiyeva L.M., Karatseyeva T.Y. Architectural images and symbols of the regional identity of modern architecture in Kazakhstan // Innovaciencia, 2022 Vol. 10, Issue 1, P1-17 International research and practice conference “Problems of formation of a comfortable object-spatial environment of cities. Issues of

architecture, construction, design” September 19-20, 2022 Opatija, Croatia. E-ISSN: 2346-075X. DOI: 10.15649/2346075X.2960

12. Abdrasilova G.S., Aukhadiyeva L.M. Priority directions for the development of regional architecture in Kazakhstan in the 21st century// Вестник КазГАСА. Алматы, 2024. – №3 (93) – (баспада).

Жұмыс көлемі мен құрылымы. Диссертация кіріспеден, төрт бөлімнен, қорытындыдан, библиографиялық тізімнен (531 атау), сондай-ақ 45 беттегі қосымшалардан (41 авторлық графикалық-талдамалық кесте, 2 енгізу актісі, 1 апробация туралы анықтама) тұратын мәтіндік бөліктен (147 бет) тұрады. Диссертацияның жалпы көлемі 226 бетті құрайды.